

355ste concert

Woensdag 30 oktober 2013

20.00 uur

IMOGEN COOPER, PIANO

Grote Zaal
Deventer
Schouwburg

PROGRAMMA

Franz Schubert (1797-1828)

'De drie laatste pianosonates'

Sonate in c kl. t. D 958

Allegro

Adagio

Menuetto: Allegro

Allegro

Sonate in A gr. t. D 959

Allegro

Andantino

Scherzo: Allegro vivace

Rondo: Allegretto

PAUZE

Sonate in Bes gr.t. D 960

Molto moderato

Andante sostenuto

Scherzo: Allegro vivace con

delicatezza

Allegro, ma non troppo

Imogen Cooper, geboren in Londen, dochter van de musicoloog Martin Cooper, studeerde als kind bij Kathleen Long en ging op 12-jarige leeftijd naar het Conservatorium in Parijs, waar ze in 1967 winnaar werd van de Premier Prix. Later won zij in Londen de Mozart Memorial Prize. Vervolgens waren Arthur Rubinstein en Alfred Brendel haar mentoren. Met de laatste maakte zij opnamen van Mozart's dubbel- en tripelconcerten. Voor de film 'Amadeus' speelde zij het 20e pianoconcert van Mozart. Imogen Cooper geeft wereldwijd solorecitals en treedt op met de belangrijkste orkesten, zoals de New York Philharmonic, Berliner Philharmoniker, Koninklijk Concertgebouworkest, Staatskapelle Dresden en Camarata Salzburg. Zij is vooral beroemd geworden met haar interpretaties van het klassieke en vroeg-romantische repertoire, van Schubert in het bijzonder, maar ook haar interpretaties van de pianocomposities van Ravel worden zeer geprezen. Bovendien is zij een warm pleitbezorgster van het werk van hedendaagse componisten. Imogen Cooper trad eerder op in onze serie: in 2005 gaf zij een prachtig recital met o.a. Schumann's 'Kreisleriana' en Schubert's sonate D 845.

Franz Peter Schubert werd geboren in Wenen, als twaalfde van dertien kinderen van wie er slechts vijf langer dan een paar jaar in leven bleven. Zijn vader was een boerenzoon afkomstig uit Moravië, zijn moeder dochter van een slotenmaker uit het Silezisch-Moravische grensgebied. Zij hadden elkaar ontmoet in Wenen, waar vader Schubert werkte als hulponderwijzer bij zijn broer.

Later begon hij in een nieuwe voorstad van Wenen een eigen particuliere school en huurde daartoe drie appartementen, één om met zijn gezin in te wonen (grote kamer, keukentje en een vliering) en

twee voor de school waar al spoedig zo'n 200 kinderen les kregen. In 1801 verhuisden gezin en school naar een grotere ruimte. Bij Franz openbaarde zich al vroeg een grote muzikale begaafdheid; hij leerde vioolspelen van zijn vader en kreeg pianoles van zijn 12 jaar oudere broer Ignaz. Later kreeg hij les van de koordirigent van

de naburige parochiekerk in Liechtental, die vertelde nog nooit zo'n leerling te hebben gehad: 'Wanneer ik hem iets nieuws wilde leren wist hij het altijd al!' In 1808 werden er in een advertentie van het 'Kaiserliche und königliche Stadtkonvikt' koorknepen gevraagd en Franz werd, na te hebben voorgezongen voor de hofkapelmeesters onder wie de beroemde Antonio Salieri, onmiddellijk aangenomen. Behalve intensieve muzikale activiteiten -dagelijks speelde het orkest symfonieën van Haydn en Mozart, maar werden ook strijkkwartetten en zangstukken in kleine bezetting uitgevoerd- was voor de jongens op het Konvikt ook een gedegen gymnasiale opleiding verzekerd. Op het Konvikt werd de basis gelegd voor Schubert's latere zo belangrijke vriendenkring, hij leerde er o.a. de negen jaar oudere toekomstige jurist Joseph von Spaun kennen. Kort na de dood van Franz' moeder (1812) kreeg Franz privéles compositie van Salieri wat uitzonderlijk was. In diezelfde tijd 'brak' zijn stem en zou hij in principe van het Konvikt verwijderd kunnen worden, maar daar zijn schoolprestaties op dat moment nog zeer goed waren mocht hij blijven. Een jaar later zou dat veranderen: hij werd zo in beslag genomen door de drang tot componeren dat zijn schoolwerk eronder leed. In oktober 1813 ondertekende keizer Franz I persoonlijk een document waarin werd medegedeeld dat Schubert onherroepelijk zou worden heengezonden wanneer zijn schoolprestaties niet beter werden. Ook werd vermeld dat 'zang en muziek van ondergeschikt belang' werden geacht. Franz wachtte verdere beslissingen niet af, besloot te vertrekken en zo kwam hij weer thuis en volgde hij gedurende een jaar lessen op de kweekschool. In 1814 deed hij examen waarna hij hulponderwijzer werd op de school van zijn vader. De lessen bij Salieri zouden echter tot 1816 worden voortgezet! Componeren neemt hem nu steeds meer in beslag en in oktober 1814 wordt zijn *Mis in F* met veel succes -en bijgewoond door Salieri- uitgevoerd in de kerk te Liechtental. In huize Schubert worden met vrienden zijn eerste symfonieën en strijkkwartetten ten gehore gebracht. Dat zelfde jaar componeert hij *Gretchen am Spinnrade*, het jaar daarop *Erkönig*. Het werk als hulponderwijzer houdt hij, bewonderenswaardig, vol tot najaar 1818. Dan verlaat hij definitief het huis van zijn vader en leeft hij voortaan afwisselend samen met één of meer van zijn vrienden, meest schrijvers, dichters, beeldend kunstenaars en intellectuelen, allen met affiniteit met muziek. Ze leefden ongeregeld, van de hak op de tak, als bohémien,

is hij meestal te midden van vrienden te vinden in één van hun stamkroegen. Een dergelijk leven is voor een componist in die tijd uitzonderlijk: Haydn, Mozart, Hummel, Beethoven en vele anderen waren allen instrumentale virtuozen en beroemde uitvoerend kunstenaars. Schubert trad nauwelijks op in het openbaar, had in zijn armste perioden zelfs geen eigen piano. Schubert heeft geen soloconcerten gecomponeerd, maar overigens excelleerde hij op alle terreinen van de toonkunst, al is het met zijn opera's nooit wat geworden, de vaak prachtige muziek ten spijt; de libretti zijn helaas alle van bedroevend inferieure kwaliteit. Tijdens zijn leven werd hij, zij het in kleine kring, beroemd vanwege zijn liedcomposities; zijn kolossale oeuvre op het overige gebied was, ook bij zijn vrienden, nauwelijks bekend. Het merendeel van zijn werk werd pas vele jaren na zijn dood uitgegeven en dan duurde het vaak ook nog lange tijd voordat musici ermee bekend raakten en de muziek werd uitgevoerd. Dit laatste geldt in het bijzonder de pianosonates die pas in de loop van de 20e eeuw, dankzij pianisten als Artur Schnabel, Eduard Erdmann en Alfred Brendel, in brede kring bekend zijn geworden. Zomer 1828 houdt Schubert zich bezig met het componeren van **drie sonates**, die in september definitief worden opgeschreven. Het zouden zijn laatste grote werken blijken te zijn. In oktober componeert hij nog 'Der Hirt auf dem Felsen', een aantal religieuze werken en zijn laatste lied, *Taubenpost*. Daar hij, na bestudering van werken van Händel, tot de conclusie is gekomen dat zijn kennis van het contrapunt tekortschiet, spreekt hij lessen af bij de muziektheoreticus Simon Sechter. De eerste en enige les vindt plaats op 4 november, vijf dagen later blijft hij ernstig ziek in bed en op 19 november sterft hij. In de meeste boeken over Schubert wordt tyfus als de meest waarschijnlijke doodsoorzaak genoemd. De beschrijving van

soms in een commune zonder persoonlijk bezit. Van hun artistieke bijeenkomsten is Schubert het middelpunt, 'Schubertiaden' waar tot diep in de nacht muziek wordt gemaakt, wordt gedanst en voorgedragen. Het zijn hoogtepunten van creativiteit. Een ongeregeld en ongebonden leven, maar voor Schubert geldt een ijzeren discipline: iedere ochtend componeert hij urenlang zeer geconcentreerd, in een walm van pijptabak en koffiegeur. De rest van de dag

Schubert's broer Ferdinand die hem in zijn laatste 10 dagen heeft verzorgd kan daar goed bij passen. Een hardnekkige legendevorming wil Schubert echter neerzetten als een in zijn laatste jaren doodzieke aan syfilis lijdende, in het besef van zijn naderende dood tegen de klippen op meesterwerken componerende man. De 'New Grove', een gezaghebbende muziekencyclopedie (ed.1980) gaat hierin mee, noemt syfilis als doodsoorzaak en baseert deze stelling op een artikel van de musicoloog Erik Sams (1980). Dit blijkt echter in medisch opzicht een rammelend verhaal dat niet kan kloppen.

De drie laatste pianosonates van Schubert werden in 1839 uitgegeven maar in de 19e eeuw door vrijwel geen enkele pianist gespeeld (zie kolom hiernaast). Pas de laatste kwart eeuw zijn ze doorgedrongen tot het repertoire van de grote pianisten. Zoals bij vrijwel alle muziek van Schubert geldt ook voor deze sonates dat ze, hoe moeilijk uit te voeren ook, wars zijn van enig virtuoos vertoon en dat het instrument slechts vehiculum is voor het overbrengen van de muzikale gedachten, die meestal niet zijn te vatten in woorden en die bij iedere luisteraar op verschillende wijze het gemoed kunnen beroeren. De grootheid van het genie Schubert ligt, behalve in zijn grote vindrijkheid wat betreft de melodie, vooral in zijn onuitputtelijk vermogen met schijnbaar eenvoudige maar steeds verrassende muzikale middelen, b.v. kleine ritmische veranderingen of modulaties in de harmonie, onverwachte bijzondere effecten te bereiken.

Volgend Concert
Vrijdag 22 november 2013
Lavinia Meijer, harp
Liza Ferschtman, viool
Quirine Viersen, cello
Tedeschi, Suite voor viool, cello en harp
Ravel, Sonate voor viool en cello
Einaudi, 'Oltremare' voor harp solo
Saint-Saëns, Fantasie voor viool en harp
Ibert, Trio voor viool cello en harp
19 u: inleiding Guus van Es, musicoloog

www.kamermuziek-deventer.nl